

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

24(33)

2024

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2024

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vyriausioji redaktorė / Editor-in-Chief

Vida Savoniakaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Redaktorių kolegijos sekretorė / Assistant Editor:

Danguolė Švidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Tarptautinė patarėjų taryba / International Advisory Board:

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Vytis Čiubrinskas

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Anna Gomóła

Silezijos universitetas Katowicuose / University of Silesia in Katowice, Poland

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Aukštumų ir salų universitetas / University of the Highlands and Islands, Kirkwall, UK

Adam Jonathan Kuper

Londono ekonomikos mokykla / London School of Economics, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Frederico Delgado Rosa

NOVA universitetas Lisabonoje / NOVA University Lisbon, Portugal

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher:

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius

<www.istorija.lt>

Redaktorių kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,

Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Scopus

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S- LIP-22-43)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	5
Editorial (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	11

Straipsniai / Articles

Adam Kuper

The Cosmopolitan Museum	17
Kosmopolitinis muziejus. Santrauka	23

Dovilė Grickevičiūtė

The Cambodian Genocide: Historical Knowledge and Development among Second and Third-Generation Democratic Kampuchean Regime Survivors	27
Kambodžos genocidas, istorinės žinios bei antrosios ir trečiosios Demokratinės Kampučijos režimą išgyvenusių kartų raida. Santrauka	54

Giedrė Buivytė-Jokūbauskienė

Apkalbos: bendruomeninė funkcija, asmeninė patirtis ir motyvai meilės dainose	57
Gossip: The Community Function, Personal Experience and Motifs in Love Songs. Summary	76

Darius Daukšas

Lietuvos lenkų identiteto konstravimas periodikoje: nuo etninės grupės iki nacijos?	79
Constructing the Lithuanian-Polish Identity in the Periodical Press: From Ethnic Group to Nation? Summary	106

Teminis skyrius: Iš Lietuvos etnologijos istorijos / Special Section: From the History of Lithuanian Ethnology

Žilvytis Šaknys

Įvertinant etnologijos šaltinius: Vilniaus krašto lietuvių kalendorinės šventės jaunimo spaudos ir lauko tyrimų požiūriu	109
Evaluating Ethnological Sources: Lithuanian Calendar Feasts in the Vilnius Region in the Youth Press and in Field Research. Summary	134

Irma Šidiškienė

Lituanistinių tyrimų pulsas Antano Mažiulio recenzijose: dalykinė kritika	137
The Pulse of Lithuanian Studies in Antanas Mažiulis' Reviews: A Subject Criticism. Summary	163

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Etnologinių šeimos papročių tyrimų teminė, probleminė bei metodologinė plėtra atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę	167
The Thematic, Problematic and Methodological Evolution of Ethnological Studies of Family Customs since the Restoration of Lithuania's Independence. Summary	198

Knygų recenzijos / Book Reviews

Rasa Navickaitė. Marija Gimbutas: Transnational Biography, Feminist Reception, and the Controversy of Goddess Archaeology (<i>Neringa Klumbytė</i>)	201
Elvyra Usačiovaitė. Asmenybė ir simbolis (<i>Romualdas Juzefovičius</i>)	205
Iš praeities šaknų. Senovės baltų kultūra 11. E. Usačiovaitė (sud.) (<i>Jūratė Šlekonytė</i>)	210
Nijolė Laurinkienė. The God Perkūnas of the Ancient Lithuanians in Language, Folklore, and Historical Sources (<i>Rimantas Balsys</i>)	215
Libertas Klimka. Matuojant neaprėpiamą laiką (<i>Venantas Mačiekus</i>)	219

In Memoriam

Netekome profesorės Irenos Reginos Merkienės (1937–2024) (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	222
---	-----

Teminis skyrius: Iš Lietuvos etnologijos istorijos

Įvertinant etnologijos šaltinius: Vilniaus krašto lietuvių kalendorinės šventės jaunimo spaudos ir lauko tyrimų požiūriu

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas

Straipsnyje, pratęsdamas praeitame *Lietuvos etnologijos* numeryje publikuotus jaunimo laisvalaikio tyrimus, išsikeliu tikslą pasiaiškinti asmeniškai 1988–2012 m. atliktų lauko tyrimų ir 1926–1939 m. spaudos publikacijų dermę analizuojant Vilniaus krašto lietuvių švenčiamas kalendorines šventes. Ta pačia metodologija paremtas tyrimas atskleidė, kad laisvalaikio ir švenčių kaip etnologijos šaltinio vertė periodinėje spaudoje skiriasi. Periodikoje publikuotuose laisvalaikio aprašymuose toleruojami ir tradiciniai pasilinksminimai, o švenčių aprašymuose matome skatinamus tik modernius papročius, kuriuose praktiškai negalime atsekti Vilniaus krašto papročių specifikos. Ir nors periodinė spauda deklaravo siekį išsaugoti senąsias liaudies tradicijas, atrodo, ji buvo patikimas įrankis formuojant modernų kalendorių.

Raktiniai žodžiai: *etnografiniai lauko tyrimai, spaudos publikacija kaip etnografijos šaltinis, papročio samprata, kalendorinė šventė, Vilniaus kraštas.*

Following up on my research into youth leisure published in the last issue of *Lithuanian Ethnology*, in this article I compare my personal field research carried out from 1988 to 2012 and publications in the press from 1926 to 1939, analysing the calendar feasts celebrated by Lithuanians in the Vilnius region. Based on the same methodology, the study revealed that the value of leisure and festivals as a source of ethnology differs in the periodical

press. While descriptions of leisure in the press tolerate traditional forms, the descriptions of festivals promote only modern customs in which one cannot trace the specificity of the customs of the Vilnius region. Although the periodical press declared its desire to preserve old folk traditions, it was a reliable tool in shaping the modern calendar.

Keywords: *ethnographic field research, press publication as a source of ethnography, concept of custom, calendar festival, Vilnius region.*

Ankstesniame straipsnyje „Vilniaus krašto lietuvių jaunimo laisvalaikio atvejais (1920–1939): Spaudos publikacijų ir etnografinių lauko tyrimų dermė“, remdamasis Vilniuje leisto žurnalo *Jaunimo draugas* 1926–1937 m. publikacijomis ir asmenine Lietuvoje, Baltarusijoje ir Lenkijoje sukaupta lauko tyrimų medžiaga, išsikelia tikslą palyginti lauko tyrimų metu surinktą ir publikuotą etnografinę medžiagą ir jos dermę atskleidžiant istorinio Vilniaus krašto (1920–1939) jaunimo laisvalaikio savitumus. Atlikęs tyrimą gavau motyvuotas išvadas, kad spaudos publikacijos etnologui gali būti svarbios kaip papildomas šaltinis, tačiau leidžiantis tik praplėsti lauko tyrimų duomenų suvokimo ribas. Kita vertus, atlikus šį tyrimą kilo mintis, kad gautos išvados skatintų paanalizuoti lauko tyrimų ir spaudos publikacijų dermę analizuojant Vilniaus krašto kalendorines šventes (Šaknys 2023b: 80–107). Analizuodami Lietuvos Respublikos (1918–1940) spaudą, matome netolygumus tarp laisvalaikiui ir šventėms skirtų publikacijų. Pastarųjų buvo kur kas daugiau, ir nemažai jų profesionalūs etnologai suvokė kaip etnologijos šaltinį. Paanalizavę Vacio Milius Lietuvių etnologijos bibliografiją matome, kad iš 97 periodiniuose ir tęstiniuose leidiniuose paskelbtų kalendoriniams papročiams skirtų publikacijų net 85 publikuotos nemokslinėje periodinėje spaudoje¹ (iš jų 4 – Vilniaus krašto periodikoje)² (Milius 2001: 320–340). Vien kraštotyrininkas Balys Buračas Lietuvos Respublikoje straipsnius apie kalendorinius papročius publikavo įvairaus pobūdžio laikraščiuose ir žurnaluose: *Ateitis, XX amžius, Geležinkelininkas, Gimtasai kraštas, Jaunasis ūkininkas, Jaunoji karta, Mūsų kraštas, Mūsų laikraštis, Mūsų rytojūs, Naujoji Romuva, Naujoji sodyba, Pavasaris, Savaitė, Sekmadienis, Skautų aidas, Šeimininkė, Trimitas, Ūkininko patarėjas* ir kitur (Buračas 1993). Daugelis šių publikacijų atsispindi Lietuvių etnologijos istoriografijoje, be jų neapsieinama ir kalendorinėms šventėms skirtose mokslinėse publikacijose, o iki šių dienų dažniausiai cituojamas Sekminių papročių aprašas, šio autoriaus publikuotas moksliniame žurnale *Tautosakos darbai* (Buračas 1937: 98–106). Tuo tarpu pirmojoje kalendoriniams papročiams skirtoje

¹ Dar 6 kraštotyros leidinyje *Gimtasai kraštas* ir 6 moksliniuose leidiniuose (trys *Tautosakos darbai*, po vieną *Mūsų tautosaka, Soter, Šiaulių metraštis*).

² Dvi *Jaunimo draugas* ir po vieną *Kalėdų mintys* ir *Kalėdų žvaigždė*.

knygoje – Pranės Dundulienės *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai* – teigiama, kad tarpukario laikotarpio istoriografijoje Buračo straipsniai sudaro daugiau kaip pusę visų darbų (Dundulienė 1979: 9).

Taigi matome, kad publikacijos periodinėje spaudoje gali būti traktuojamos kaip svarbus etnologijos šaltinis tiriant lietuvių metų ciklo kalendorinius papročius. Šie motyvai paskatino atlikti šį tyrimą.

Etnologai, kaip ir istorikai, dažnai šventes vertina iš laiko perspektyvos. Tačiau etnologai pirmiausia remiasi tiksline asmeniškai sukaupta lauko tyrimų medžiaga, o istorikai dažniausiai naudojami rašytiniuose šaltiniuose kitų žmonių fiksuotais pasakojimais. Kita vertus, jų užrašytas etnografinis šaltinis taip pat tampa archyvinis. Atlikdami mokslinius tyrimus tiek etnologai, tiek istorikai remiasi periodine spauda, ir jiems tai dažniausiai nėra pagrindinis žinių šaltinis. Šiame straipsnyje lyginsiu istoriniame Vilniaus krašte 1988–2012 m. surinktą etnografinę lauko tyrimų medžiagą, liudijusią XX a. 3–4 dešimtmečių kalendorines šventes, bei analizuosiu periodinius leidinius, kuriuose 1926–1939 m. šias šventes aprašė žurnalistas arba kitas informaciją viešinantį žmogus. Kita vertus, siekdami objektyvumo turime atminti, kad publikacijos spaudoje gali būti tikslinės ir susijusios su šventinių ritualų ir jų reikšmių perdavimu (Whitehouse 2008: 657–669). Tai gali būti susiję su jų duomenų atranka siekiant sąmoningai išryškinti, kritikuoti arba nutylėti tam tikrus ritualus. Christiano Giordano požiūriu, praeities rekonstravimas pasitenkinant žinių nuotrupomis (*knowledge by traces*), aptiktomis kronikose ar kituose dokumentuose, nėra grindžiamas visiško objektyvumo idėja, savaimė lemia įvykio interpretavimą, taigi ir subjektyvumą. Galų gale istorinėje tiesoje, kaip ir istorinėje atmintyje, glūdi keli naratyvai, daugeliu atvejų nesuderinami tarpusavyje, antagonistiniai, o gal net atvirai priešiški (Giordano 2008: 27). Objektyvią tikrovę ne visada gali atskleisti ir etnologų klausinėjamas respondentas, negalėdamas atsiminti ar nenorėdamas pasakoti kai kurių šventės aspektų. Tačiau masinė apklausa ekspedicijose etnologui leidžia daugiau ar mažiau tiksliai aprašyti toje vietovėje prieš 50–60 metų praktikuotus ritualus.

Daugelis tyrinėtojų patį etnologijos mokslą sieja su etnografiniais lauko tyrimais. Jie vadinami šio mokslo sudedamąja dalimi ir tapatinami su etnografija (Savoniakaitė 2011: 120), o XIX a. pradžioje pradėti tiksliniai lauko tyrimai siejami netgi su paties etnologijos mokslo gimimu (Mardosa 2016: 19). Lietuvos etnologai negali pasigirti gausiais periodinių leidinių tyrimais, kuriuose kaip etnografinis šaltinis aprašomos Lietuvos Respublikos (1918–1940) metais šventos kalendorinės šventės. Tarpukario spaudos periodikos tyrimų istoriografija³

³ Turima omenyje visi metai. Konkrečių švenčių tyrimams (Užgavėnės), remiantis spauda, skirta dar keletas straipsnių (Aleknaitė 2011: 25–32; Petrošienė 2013: 14–21), kuriuose, remiantis spauda, aprašomos miesto Užgavėnės ir net išvelgiamos pastangos jas gaivinti Lietuvos Respublikoje.

sudaro tik Dalios Senvaitytės straipsnis „Kalendorinių švenčių diskursas tarpukario Lietuvos periodikoje“, kur remiamasi keturiais to meto periodiniais leidiniais (*Lietuva, Lietuvos aidas, Lietuvos žinios, XX amžius*). Autorė parodė, kad kalendorinių švenčių diskursas Lietuvos žiniasklaidoje ne tik atspindėjo socio-kultūrinį kontekstą, bet ir buvo jos formuojamas. Kalėdų, Naujųjų metų ir Velykų vaizdavimas spaudoje buvo susietas su aktualiais ir konkrečiais to meto įvykiais, paplitusiais švenčių papročiais. O savitas šių kalendorinių švenčių pristatymas, spaudoje viešinamas šventimo vaizdavimas skatino žmones sekti spaudoje pateikiamais pavyzdžiais. Anot autorės, matyti, kad tarpukario žiniasklaida aktyviai populiarino verslui aktualius žmonių pasirinkimus skatindama žmones šių švenčių proga išgyti tam tikrus daiktus, pasinaudoti kokiomis nors paslaugomis, ką nors veikti. Tai savo ruožtu stiprino naujas nagrinėtiems šventiniams periodams būdingas tradicijas (Senvaitytė 2013: 115–138). Prisiminus *Aušrą* (1883–1886), *Varpą* (1889–1905) ir kitus modernią Lietuvą žadinusius leidinius, nekyla abejonių, kad laisvalaikio ir švenčių kontrolė yra svarbus reiškinys, susijęs ne tik su komercializavimu, bet ir su pasaulėžiūros formavimu, konkrečiau – etniniu ir kultūriniu tapatumu (plg.: Walton 2001: 155–166). Pastarasis, kaip matysime, dabar ypač gausiai ir detalai prisideda prie mūsų supratimo apie ritualų ir ritualinių reikšmių perdavimą ir buvo ypač aktualus 1920–1939 m. Vilniaus krašte.

Verta susimąstyti, kiek objektyviai to meto spauda atspindėjo realų Lietuvos žmonių gyvenimą ir kiek ji svarbi lyginant su lauko tyrimų metu gautais duomenimis. Šiame straipsnyje ir išsikeliu tikslą analizuoti asmeninių lauko tyrimų ir 1926–1939 m. spaudos publikacijų dermę tyrinėjant Vilniaus krašto lietuvių švenčiamas kalendorines šventes, atsakant į klausimą, ar periodinės spaudos publikacijos vienodai svarbios apibūdinant skirtingas kultūros sritis (laisvalaikis vs kalendorinės šventės). Įgyvendindamas tikslą išsikeliu kelis uždavinius: 1) atskleisti kalendorinių papročių sampratą ir jų vertinimą tiriamojo laikotarpio Vilniaus krašto lietuvių jaunimo periodikoje ir Lietuvos Respublikos akademinėje erdvėje; 2) glaustai aptarti etnologinius Vilniaus krašto kalendorinių papročių tyrimus, atskleidžiančius to laikotarpio papročių specifiką; 3) apibūdinti kalendorinių švenčių publikacijas Vilniaus krašto lietuvių jaunimo periodikoje gretinant jas su etnografinių lauko tyrimų duomenimis.

Tiriamuoju laikotarpiu Vilniaus krašto sąvoka apėmė ne tik dabar Lietuvai priklausančias teritorijas, bet ir dabartines Baltarusijai ir Lenkijai priklausančias lietuvių etnines žemes (kur gyveno lietuviai) (plg.: *Lietuvių tautosaka* 1938: žemėlapis viršelyje). Čia keletą kartų pabuvojo bei išsamius lauko tyrimus 1988–2012 m. atliko ir šio straipsnio autorius ir keliose monografijose bei straipsniuose publikavo tyrimų rezultatus⁴. 1988–1996 m. lauko tyrimų metu buvo nurodomas

⁴ Išsamesnė lauko tyrimų analizė pateikta minėtame straipsnyje (Šaknys 2023b: 80–107).

1 pav. Vilniaus krašto jaunimo periodiniai leidiniai Jaunimo draugas ir Jaunimo kelias bei vienas vienkartinis leidinys – Kalėdų žvaigždė

tikslus pateikėjo vardas ir pavardė, gimimo metai⁵, itin daug dėmesio skyriau vietai ir laikui (deja, dažniausiai apytikriam), kai funkcionavo koks nors paprotys, nustatyti. Jei buvo nurodoma mažesnė, man nežinoma vietovė, padedamas pateikėjo nustatydavau jos koordinatas ir čia pat pažymėdavau žemėlapyje, suteikdamas jai kodą. Taip pat fiksuotas pateikėjo amžius, tautybė ir tikyba. Didesnė dalis šios informacijos publikuota atskirose vietovėms, regionui, visai Lietuvai ar probleminėms papročių grupėms skirtuose straipsniuose ir monografijose. Lauko tyrimų duomenys apibendrinti keliuose publikacijose. Mano pateikėjai – vyresnio amžiaus, daugiausia turėję galimybę 2–4 metus mokykloje pasimokyti žmonės. Tuo tarpu periodiniuose ar vienkartinuose leidiniuose bendradarbiauvo gimnazistai, gimnazijas ir net aukštąjį mokslą baigę žmonės, galintys laisvai reikšti mintis raštu.

Straipsnyje remsiuosi periodiniais ir vienkartiniais leidiniais (pav. 1). Daugiausia kalendorinėms šventėms skirtų publikacijų randame 1926 m. sausio mėn.–1937 m. kovo mėn. ėjusiame žurnale *Jaunimo draugas* (145 numeriai). Jį leido Antanas Juknevičius. Uždarius žurnalą, skirtingais pavadinimais leisti vienkartiniai leidiniai. Šiame straipsnyje analizuosiu 47 vienkartinis leidinius, kurie apima 1937 m. kovą–1939 m. balandį, iš kurių keli buvo skirti kalendorinėms šventėms antraštėmis: „Jaunųjų Velykos“ (1937), „Sekminės“ (1937), „Kalėdų mintys“ (1937), „Velykos“ (1938) „Kalėdų žvaigždė“ (1938), „Velykų margutis“

⁵ XXI a. pradžioje, įsigalėjus duomenų apsaugos įstatymui, vardai ir pavardės jau nebuvo fiksuojami.

(1939). Priedai buvo pasirašyti keliolikos redaktorių pavardėmis, bet vienodas priedų stilius leidžia teigti, kad daugumą jų realiai redagavo vienas žmogus, tikėtina, istorikas Augustinas Burokas, 1939 m. gegužės 17 d.–rugsėjo 2 d. redagavęs žurnalą *Jaunimo kelias* (išleista 16 numerių) (Burneikienė 1997: 186).

Pagal duomenų apimtį išskirčiau žurnalą *Jaunimo draugas*, kuriame kalendorinių papročių tyrimui suradau daugiausia informacijos. Šiam straipsniui vertingiausia čia skelbiama jaunimo veiklos kronika, kurioje tiksliai nurodoma vietovė, nors ši informacija labai glausta ir anonimiška. Taip pat svarbūs ir vienai vietovei skirti didesnės apimties straipsniai, kuriuose kai kada aprašomas to krašto jaunimas. Dar viena straipsnių grupė liečia tam tikrą problemą (pvz., jaunimo elgesį), tačiau čia paprastai nėra nurodoma vietovė. Ir paskutinė grupė – grožiniai kūriniai, kartais atskleidžiantys to meto gyvenseną, tačiau juose taip pat nenurodoma vietovė. Antrosios – ketvirtosios grupės straipsniai, taip pat kaip ir pirmosios, dažniausiai pasirašomi slapyvardžiais, inicialais ar vardais, autoriams užtikrinančiais anonimiškumą. Tai lėmė okupacijos metų specifika. Panaši struktūra (tik kiek mažiau antrosios grupės – atskiroms vietovėms skirtų publikacijų) išlaikyta vienkartinuose leidiniuose ir žurnale *Jaunimo kelias*.

Jau ankstesniame straipsnyje įrodžiau, kad Vilniaus krašto jaunimo spauda siekė formuoti jaunimo laisvalaikį akcentuojant modernaus ir tradicinio laisvalaikio dermę (Šaknys 2023b: 80–107). Tačiau ar tą patį galime pasakyti apie kalendorinius papročius? Tiriama periodinė spauda išsiskiria tuo, kad joje buvo skatinta užrašinėti tautosaką. Tačiau ar kalendoriniai papročiai įėjo į rekomenduotinų rinkti liaudies vertybių sąrašą, paanalizuosime kitame skyriuje.

Tarp tautosakos ir etnografijos. Kalendorinių papročių samprata ir vertė

Pradėjęs analizuoti ir lyginti lauko tyrimų metu užrašytą etnografinę medžiagą ir publikacijas spaudoje, atkreipiau dėmesį į etnografinių duomenų atrankos problemas. Lauko tyrimo metu respondentai atrenkami atsitiktinai, ieškoma vietinių, tam tikro amžiaus, galinčių ir sutinkančių atsakyti į etnologo klausimus respondentų. O periodinio ar vienkartinio leidinio rengėjai daro teminę atranką skirdami publikaciją kuriai nors šventei. Jau Vilniaus krašto jaunimo laisvalaikiui mano skirtas straipsnis parodė, kad tuo laikotarpiu periodinėje spaudoje buvo labai sureikšmintos tos laisvalaikio sritys, kurios susijusios su tautosaka (rateliai, vaidinimai). Tautosaka buvo ypač sureikšmintą ir Lietuvos Respublikoje (1918–1940), bet kalendorinių švenčių tyrimams, palyginti su kaimyninėmis tautomis, buvo skirtas antrinis vaidmuo ir netgi didesnė studija šia tema nebuvo publikuota (Šaknys 2010: 94–95). Jono Mardosos žodžiais, tautosaka tarp etnografijos ir tautosakos tarpukariu dar nebuvo ryški (Mardosa 2002: 22), vis dėlto kyla klausimas, ar kalendoriniai papročiai tuo metu buvo

suvokiami kaip tautosakos ar etnografijos žanras? Dar vienas klausimas: kaip buvo suprantamas pats žodis *paprotys*?

Etnologas ir kalbininkas Alfonsas Bielinis jau 1926 m. *Jaunimo drauge* publikavo straipsnį „Pažink tautosaką!“, kuriame šią discipliną pavadino svarbiausiu mokslu. Folkloras, arba tautosaka, pasak autoriaus, yra „visa tai, ką pati liaudis žino, gali ir moka“. Folklorui priklauso visa liaudies literatūra, jeigu tik tos literatūros kūrėjas yra pati liaudis, pati tauta, liaudies poezija, dainos, auklėjamieji pasakojimai, pasakėčios, padavimai, apeigos, papročiai, burtai ir žaidimai, įvairūs didelės reikšmės neturintys iš kartos į kartą perimti darbai, taip pat visos tautos menas ir dailė (Bielinis 1926: 3). Jaunimas raginamas jį rinkti ir pažinti. O tautosaka apibūdinama plačiaja prasme ir apima ne tik žmogaus žodinių palikimą, bet ir socialinius aspektus – apeigas, papročius, žaidimus ir darbus, kuriuos mes jau vadiname etnografija. Taip pat paliečiama senųjų papročių, kurie jaunimui jau atrodo nepatrauklūs ir atgyvenę, nykimo problema. Vieni tokių – vaišingumas, poreikis dainuoti, talkos, kryžių ir koplytėlių statymas, rūtų darželių puoselėjimas, juostų ir prijuosčių audimas, vestuvių ir laidotuvių tradicijos. Tačiau kalendoriniai papročiai net neminimi (St. Gr. 1935: 7–10).

Situacija nepasikeitė ir vėliau. Vienkartiniame leidinyje *Jaunuųjų bičiulis* rašoma:

... dalykas, kuriuo mūsų moterys turėtų daugiau susirūpinti, tai savi, lie-tuviškai papročiai. Įvairios senos vestuvinės apeigos, dainos, pabaigtuvės, va-karėjimas, darželių įrengimas palangėse, nešiojimas tautiškų drabužių ir kita, visa tai nusako mūsų charakterį, mūsų pamėgimą siekti grožio. Neprivalome šių gražių papročių užmiršti, išmesti iš savo tarpo, nes tuo pačiu iškreipsime savo dvasią, išsigimsime. Deja, kai kuriose mūsų gražūs vestuviniai papročiai nyksta, juos pakeičia nepaprastas girtavimas per vestuves, muštynės, galvų skaldymas „svenciatkomis...“⁶ Be papročių išskiriama tautosaka – dainos, pasakos, padavimai, patarlės, mįslės, visa žodinė liaudies kūryba, kurią raginama užrašyti. Tai vienas iš Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmečio pažymėjimo būdas... (m-n. 1938: 26–27).

Kalendoriniams papročiams vietos čia taip pat neskiriama. Gana didelė sumaištis buvo ir akademinuose darbuose.

1936 m. išleistas *Tautosakos rinkėjo vadovas* apima liaudies tikėjimus, bendruomeninius ir kalendorinius papročius, prietarus ir burtus (Balys 1936: 29–80). 1940 m. antrojoje tautosakos rinkėjo vadovo laidoje tautosaka apibūdinama šitaip: „Tautosaka yra žodinė tautos kūryba, – tai tautos žinojimas, kūrybiškai žodžiais išreikštas. Tai plačiųjų tautos masių jausmų, minčių ir įsitikinimų vi-suma, vadinamos liaudies tradicijos, kurios turi poetinių priemaišų, yra fantastiškai perdirbtos arba grynai išgalvotos. Tautosakoje susiduriame su liaudies

⁶ Svenciatka – ginklas naudotas muštynėms, kurio antgalis baigdavosi švininiu pasunkinimu.

minčių pasauliu ir veiksmais, kurie yra kilę iš savotiško liaudies galvojimo“ (Balys 1940: 3). Atrodytų, minimų veikslių dalis ir turėtų būti kalendoriniai papročiai. Tačiau rekomendacijose, kaip užrašyti papročius, minimi arimas ir sėja, mėšlavežis, šienapjūtė, rugiapjūtė, avižpjūtė ir grikių rovimas, kūlimo talkos, linų apdirbimas ir vakarojimai (Balys 1940: 50). O 1938 m., ketvirtajame Tautosakos darbų tome *Vilniaus krašto lietuvių tautosaka* aprašomos tik su kalendoriniais papročiais susijusios dainos, o ne papročiai (Balys 1938).

Tuo tarpu jau emigracijoje Jono Balio išleistoje knygoje *Lietuvių tautosakos skaitymai* tautosaka vadinama žodinė liaudies kūryba, tautos žinojimas, išreikštas kūrybiškas žodžiais, o žinios apie tautą ir jos gyvenimo tyrimas vadinamas tautotyra arba etnografija. Papročiai yra tautosakos dalis, artimiausiai susijusi su liaudies tikėjimais, o papročiuose, sau vietos randa veik visos kitos tautosakos rūšys: „ir dainos dainuojamos, ir šokama, ir vaidinama, sakomos oracijos ir raudos raudamos, menamos mįslės ir vartojamos patarlės, daromi įvairūs būrimai ir spėjimai, pagaliau čia dažnai neapsieinama, be tradicinių drabužių, papuošalų ir net kaukių“... (Balys 1948a: 5–7). Papročiai skirstomi į gyvenimo ciklo, kalendorinius ir darbo papročius. Pagal tokią sistemą jie ir aprašomi minėtame veikale (Balys 1948b: 99–202). Kita vertus, kai kalbame ne apie papročių formą, bet apie turinį – bendruomeninę jų prasmę ir etninius savitumus, anot J. Balio, patenkame jau į tautotyros / etnografijos sritį, o jų tyrimus jau vadiname etnologijos vardu⁷. Turint omeny tuo metu gyvavusius negausius papročių tyrimus, dažniausiai apsiribojančius jų aprašymais ir teminėmis klasifikacijomis, kalendoriniai papročiai traktuoti kaip tautosakos žanras. Lyginant raginimus rinkti tautosaką Vilniaus krašto jaunimo periodinėje spaudoje ir to meto bei vėlesnes metodines ir mokslo publikacijas Lietuvoje, matome, kad nors tautosakai, kaip su lietuvių kalba ir tautos išlikimu tiesiogiai susijusiam mokslui, skirta itin daug dėmesio, su tautosaka susijusių papročių vertė tiriama nebuvo sureikšmintą, o intensyvūs tyrimai Lietuvoje pradėti tik po 1990 m. Trečiojo tūkstantmečio pradžioje atlikti arealiniai kalendorinių papročių tyrimai, apėmę ir Lenkijoje bei Baltarusijoje lietuvių gyvenamas vietas (Šaknys 2001), leidžia išskirti Vilniaus krašto švenčių specifinius bruožus tuometinės Lietuvos Respublikos perspektyvoje.

Keletas pastabų dėl Vilniaus krašto kalendorinių švenčių specifikos

Prieš apžvelgiant švenčių raišką periodinėje spaudoje, svarbu pasiaiškinti, kokias šventes išskyrė to meto Vilniaus krašte gyvenę etnologai ir kaip jie

⁷ Sovietmečiu, 1941 m. įsteigus Etnologijos institutą, etnologija buvo suskirstyta į Etnografijos ir Tautosakos skyrius (Merkienė 2011: 130–131). 1944 m. abu mokslai atsидūrė MA istorijos institute, o tautosaka 1953 m. tapo MA lietuvių kalbos ir literatūros instituto dalimi.

suvokiami iš dabartinės etnologijos tyrimų perspektyvos. Prieš pradėdant analizę reikėtų paminėti, kad Vilniaus krašto sąvoka – istorinė kategorija, apimanti 1920–1939 m. Jos susiformavimas neturėjo nieko bendro su etnografiniais krašto savitumais. Ji apima Dzūkijos ir mažą dalį Aukštaitijos etnografinio regiono. Vis dėlto didesnė šio krašto dalis išsiskyrė ekstensyviu žemės ūkiu ir lėtesniu tradicinės kultūros siaurėjimu. Daugelis kaimų liko nepakitę nuo Valakų reformos laikų, kaimų skirstymas į vienkiemius vyko nepalyginamai lėčiau negu Lietuvos Respublikoje (Šaknys 2023a: 44). Logiška, kad esant tokiai padėčiai, švenčių trukmė ir šventinių sambūrių intensyvumas buvo didesnis negu Lietuvos Respublikoje. Tyrimai rodo, kad Vilniaus krašte išliko daugiau su kalendoriniais papročiais susijusių archajiškų papročių, prietarų ir tikėjimų. Pavyzdžiui, Marijos Znamierowskos-Prüfferowos knygoje *Miestas arčiausia širdies* matome, kad netgi Vilniaus apylinkėse katalikų kalendoriniai papročiai mažai skyrėsi ne tik nuo Vilniaus krašto, bet ir rytinės Lietuvos Respublikos pusės papročių (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 137–198). Ši knyga išsamiausias to meto etnologo Vilniaus ir jo apylinkių kalendorines šventes aprašęs šaltinis, ir nors remiamasi lenkų tautybės žmonių papročiais, panagrinėkime jos vienai ar kitai šventei skiriamus prioritetus. Kaip specifinę vienintelę tuometinėje Lenkijoje žinomą tradiciją Znamierowska-Prüfferowa mini Vilniaus verbas, o kalbėdama apie šv. Mikalojaus dieną teikiamas dovanas rašo, kad jos paplito dėl kai kurių Lenkijos regionų įtakos (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 140–141). Lyginant šios knygos publikacijas su mano lauko tyrimų duomenimis, pateiktais žemėlapiuose (Šaknys 2001), ir kitomis pastarųjų metų etnologų publikacijomis, šiame leidinyje kiek skiriasi Trijų karalių eisenos aprašymai, kuriems buvo skiriama daug dėmesio (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 146–158). Tačiau autorė aprašė Vilniaus miesto papročius. Kaimiškose Vilniaus krašto vietovėse tarp lietuvių šie persirengėliai vaikščiojo gana retai, rečiau negu to meto Lietuvos Respublikoje (Šaknys 2001: 44). Verta prisiminti Cezarios Baudouin de Courtenay-Ehrenkretzowos minimą jaunimo vaikščiojimą persirengus aviniais Kalėdų rytą (Baudouin de Courtenay-Ehrenkretzowa 2003: 98). Ši persirengėlių grupė tiriamuoju laiku tikrai išreiškia Vilniaus krašto specifiką (Šaknys 2001). Znamierowskos-Prüfferowos knygoje minimi velykiniai lalavimo papročiai (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 180–181), kurie, lyginant su tuometine nepriklausoma Lietuvos Respublika, dažnesni Vilniaus krašto kaimuose (Šaknys 2001: 57). Vilniaus apylinkėse, lyginant su Lietuvos Respublika (Šaknys 2001: 65), gana kuklūs Sekminių papročiai (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 185–187), nors tiriamuoju laiku daugelyje Vilniaus krašto kaimų Sekminės, kaip ir Kalėdas bei Velykas⁸, žmonės švėsdavo keturias dienas. Kalbant apie santykinę

⁸ Dar švėsdavo ir Didįjį penktadienį, ir Šeštadienį.

švenčių svarbą, reikšmingu tampa tuo metu etnologės karjerą pradėjusios Pranės Stukėnaitės-Decikienės (Dundulienės) straipsnis „Kai kurie pavasario papročiai Vilniaus krašte“. Jame, rašydama apie lietuvių kaimiškus Vilnijos pavasario papročius, autorė taip pat, kaip ir Znamierowska-Prüfferowa, vos keliais žodžiais pamini Sekmines, o daugiausia dėmesio skiria Jurginėms. Be visoje Europoje žinomų gyvulių išgynimo papročių, etnologė minėjo unikalų paprotį per Jurgines eiti į paragę, kur (rašoma esamuoju laiku) visi pasiima su savimi degtinės, sūrio, sviesto, kiaušinių ir ten valgo, geria, šoka susikibę rankomis ir dainuoja (Stukėnaitė-Decikienė 1940: 300). Aprašydama Jurgines, Znamierowska-Prüfferowa aprašo pirmąjį gyvulių išgynimą kaimuose, o Vilniuje – tą dieną prasidėdavusią žolynų mugę. O tą dieną įvardijo kaip subrendusių, rūpestingų žmonių šventę (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 182–184). Aprašydama Jonines Dundulienė pamini jaunimo linksmybes prie laužo (Stukėnaitė-Decikienė 1940: 300). Tačiau tuo metu tai jau buvo nunykęs paprotys. Znamierowska-Prüfferowa minėjo, kad prieš 1905 m. buvo kūrenami laužai ir statinės su derva (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 190), o ir mano tyrimai parodo, kad Joninių laužai tarpukariu buvo labai reti (Šaknys 2001: 78). Tad jei išskirtume istorinio Vilniaus krašto ypatingą šventę (iš Lietuvos Respublikos perspektyvos), be abejo, tai būtų Jurginės. Tai patvirtina ne tik mano, bet ir Juozo Kudirkos bei Nijolės Marcinkevičienės tyrimai, kuriuose dauguma to meto Jurginių papročių minimi būtent Vilniaus krašte (Kudirka 1997; Marcinkevičienė 2006: 495–523). Aišku, ši šventė krikščioniška, švęsta ir buvo labai svarbi ne tik Vilniaus krašte. Pasak Vidos Savoniakaitės, Eduardas Volteris, remdamasis latvių kultūra, Jurginių papročiams taip pat skyrė ypatingą reikšmę (Savoniakaitė 2023: 77–82).

Įvertindamas tuo metu apie Vilniaus kraštą rašiusių etnologų kalendorinių švenčių tyrimus, galiu sutikti su jų teikiamais prioritetais kuriai nors šventei. Iš esmės nesiskiria Dundulienės ir Znamierowskos-Prüfferowos aprašymai, nors pirmoji analizuoja lietuvių, antroji – daugiausia lenkų švenčiamas kalendorines šventes. Tai skatina pažvelgti į kalendorinių švenčių publikacijas Vilniaus krašto jaunimo periodikoje.

Kalendorinės šventės kaip etnografinis šaltinis Vilniaus krašto jaunimo periodikoje

Kūčios ir Kalėdos. Kalbant apie Kūčias ir Kalėdas, *Jaunimo drauge* randame tik keletą jų šventimą aprašančių straipsnių. Pavyzdžiui, rubrikoje „Įdomios nuotrupos“ nepasirašytame straipsnyje „Kaip švenčiamos Kalėdos“ rašoma, kad Kūčių vakarienė Lietuvoje suburia visą šeimą. Aprašomas pagrindinis valgis „kūčia“, akcentuojama, kad lietuviai ir latviai išsiskiria kalėdinių burtų gausa. Tačiau toliau, neišskiriant smulkesnių vietovių, kur kas plačiau aprašomi šios

šventės šventimo bruožai Vokietijoje, Rusijoje ir Amerikoje. Aprašomi ir Kalėdų burtai, bet nenurodoma, kokioje valstybėje jie švęsti (Kaip švenčiama Kalėdos 1933: 362–363). Tik vienas straipsnis, greičiausiai rašytas Jono Balio, skirtas lietuvių Kūčių burtams ir prietarams aptarti. Be vedybinių spėjimų, pateikiami gyvenimo ateities spėjimai. Taip pat spėjimai dėl bulvių derliaus (be abejo, vėlyvos kilmės. – Ž. Š.) ar vištų dėslumo. Išvardintos apsaugos priemonės, kad į tvartą neįeitų raganos (J. B. 1936: 426–427). Tačiau Vilniaus krašte (mano lauko tyrimų duomenimis, daug dažniau nei kituose Lietuvos regionuose), be per Kūčias atliekamų vedybinių spėjimų, buvo sureikšminti vedybiniai spėjimai per šv. Andriejaus dieną. Ypač buvo populiarūs su kanapių sėjimu susiję spėjimai, tikint, kad susapnuos savo būsimąjį (Mirončikienė 2000: 17–20). Tačiau vedybiniai spėjimai periodinėje spaudoje neminimi. Kiek daugiau apie Kūčių šventes ar vedybinius spėjimus rašo vietoje šio žurnalo ėję vienkartiniai leidiniai, ypač tie, kurių pavadinime minimos Kalėdos.

Leidinyje *Kalėdų mintys* pridėtas mums svarbus jo priedas „Moterų šnekos“. Straipsnyje „Kalėdų papročiai“ minima:

Kūčių paprotys toks, koks jis yra praktikuojamas pas mus, yra mažai kur žinomas, užtat jei ir negalima pasakyti, kad jis yra lietuviškas, tai vis dėl to yra gana savas. Tačiau paskutiniu metu pastebimas to papročio iškreipimas, t. y. rengiant kūčias ieškoma vis prašmatnesnių, vis naujesnių valgių, apsieinama kartais be šieno ir be kalėdaičių. Tačiau reikėtų palaikyti tas gražus paprotys ir kūčioms ruošti daugiausia tradicinius valgius. Svaiginamiems gėralams vietos neturėtų būti valgant kūčias (S-tė 1937: 26).

Atrodytų, siekiama palaikyti lietuvišką tradiciją, tačiau vėliau akcentuojamas poreikis vaikams ir suaugusiems dovanoti kad ir mažas dovanėles bei negailėti medelių ir statyti eglutes (S-tė 1937: 26), toliau vėl grįžtama prie tradicinių papročių ir prašymo sušelpsti nepasiturinčias šeimas (S-tė 1937: 26–27). Taip pat publikuojamas straipsnis, kaip numegzti Kalėdų dovaną (Mezgėja 1937: 30–32). Žurnalo priede „Trupiniai“ pateikiami aprašymai, kaip sutinkamos Kūčios Lietuvoje remiantis Šiaurės Lietuvos vietovių pavyzdžiais (Zarasai, Šeduva, Panevėžys). Antai prie šventės sutikimo aprašymų pridedami tikėjimai apie gyvulių kalbėjimą, vandens pavirtimą vynu ir net spėjimų, kokie bus linai (Kalėdų papročiai 1937: 34). Numeris baigiamas dar vienu straipsniu apie Kalėdų dovaną – humoreska. Pasakojama, kaip vyro prašymu dantistas žmonai ištraukė sveiką dantį, kad galėtų įstatyti auksinį – kaip Kalėdų dovaną (Janušytė 1937: 38). To meto publikacijos rodo, kad dar ne visur puošta kalėdinė eglutė, nors etnologas Juozas Kudirka, kalbėdamas apie tą patį laikotarpį, teigė, kad XX a. trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečio sandūroje eglutė jau buvo puošiama visoje Lietuvoje (Kudirka 1993: 54). Kalėdinės dovanos siejosi su eglutės puošimo papročiu, tiesa, suaugusiems jos pradėtos teikti vėliau, tarp jų minimos ir pirštinės (Kudirka

1993: 214–215). Publikacijos periodinėje spaudoje rodo, kad siekiant išlaikyti tradiciją (valgiai, šienas, kalėdaičiai), buvo skatinamos ir naujovės, tokios kaip Kalėdų eglutė ir kalėdinės dovanėlės.

1938 m. vienkartinis leidinys *Kalėdų žvaigždė* turbūt yra vienintelis leidinys, kurio daugiau kaip pusė publikacijų skirta šiai šventei. Straipsnyje „Iš žiemos švenčių papročių istorijos“, be išsamios šventės analizės nuo antikos laikų, apie Lietuvą tik užsimenama cituojant lietuvių kalėdines dainas ir minint iš senų laikų Lietuvoje išlikusias kalėdines dovanas – kalėdaitį. Paminimas prieškalėdinis [turėtų būti kalėdinis. – Ž. Š.] paprotinis vaikščiojimas su „maskėmis“ [kaukėmis. – Ž. Š.], kurio tikslas – gauti dovanų (V. 1938: 8–10). Kita publikacija „Didžiosios žiemos šventės ir mūsų jaunimas“ ragina Kalėdas, Naujuosius metus ir Tris Karalius praleisti linksmai, lietuviškos dvasios, nuotaikingoje aplinkoje (A-a 1938: 11). Priede moterims skirtame žurnale moterims „Moterų kelias“ publikuojamas straipsnis „Kūčių valgiai“ (matyt, parašytas Vilniaus krašto gyventojos), kaip pasigaminti Kūčių valgius (Šeimininkė 1938: 35–36). Nors valgių pavadinimai būdingi Vilniaus kraštui, tačiau skiriasi jų paruošimas. Dalies jų gamybai naudoti pasninko valgiams netinkami produktai (kiaušinio trynys, sviestas, grietinė, grietinė ir net mėsa). Remiantis etnografiniais tyrimais, jokie gyvulinės kilmės produktai ant to meto vilniečių Kūčių stalo nebuvo dedami (Paukštytė-Šaknienė 2023: 119–121). Šiame numeryje pateiktas ir feljetonas „Kūčių burtai“, kuriame nurodoma, kad potencialus dukterų jaunikis kviečiamas į svečius per Kūčias, o Kūčių burtai – šeimininkės sugalvota gudrybė apkabinti tai, kas brangiausia (apkabintas pilnas silkių dubuo, o ne viena iš dviejų dukterų) (Urbulis 1938: 46).

Vis dėlto apibendrinant visus jaunimui skirtus leidinius, galima teigti, kad kur kas daugiau informacijos pateikiama apie kitose šalyse, o ne Lietuvoje švenčiamas Kalėdų šventes. Pasakojama ne tik apie šventės kilmę ir senuosius papročius antikiniame pasaulyje, bet ir apie tai, kaip XX a. šios šventės švęstos moderniose šalyse⁹. Pavyzdžiui, aprašant Kalėdas Amerikoje, detalai aprašomi kalėdiniai išpardavimai, nusakomos dovanojamos dovanos, neaplenkiant ir mažųjų laiško „Kalėdų Diedukui“, papročio iškabinti dovanas prie kamino, kad pro jį įlindus kojines dovanoms būtų arčiau, akcentuojamas būtinas šventės atributas kalėdinė eglutė, kuri papuošta stovi iki Naujųjų metų. Dar viena neišvengiama „Kalėdų apeiga“ – siunčiama Kalėdų atvirutė. „Kuo didesnę garbę ir palankumą ji parodo, ir su didesniu džiaugsmu sutinkama“ (Kaip švenčiama Kalėdos 1933: 362–363). Daugelis Vilniaus krašto žmonių turėjo artimųjų JAV, tai buvo ženklas, ko laukti iš draugų ir giminių, kartu ir tam tikrais veiksmais susitapatinti

⁹ Analogiškų publikacijų būta ir to meto Lietuvos Respublikoje, tai liudija Lina Petrošienė, analizavusi Užgavėnes (Petrošienė 2018: 83–103; Petrošienė 2019: 11–24).

su emigracijoje gyvenusiais tautiečiais. Panašią situaciją galima buvo matyti ir Lietuvos Respublikoje (1918–1940), tačiau dalis Vilniaus krašto žmonių gyveno gana skurdžiai, pavyzdžiui, Gervėčių apylinkių kaime dvi seserys turėjo vienerius batus, todėl į vakarėlius eidavo kas antrą savaitę (Šaknys (leidyboje)). Todėl tokios publikacijos žeidė neturtingų jaunuolių jausmus ir, manau, buvo nemotyvuotos. Šis teiginys paremtas lauko tyrimų patirtimi.

Naujieji metai. Vilniuje Naujieji metai suvienydavo lietuvių gretas. Pavyzdžiui, *Jaunimo drauge* rašoma, kad 1926 m. prieš Naujuosius metus surengtas moksleivių vakarėlis Šv. Mikalojaus salėje, Vytauto Didžiojo gimnazijoje jau buvo susiklosčiusi tradicija Naujuosius metus sutikti su šokiais ir žaidimais bei skrajojančiu paštu, o žurnalas baigiamas linksma naujiena, kad Lenkijos vidaus reikalų ministerija patvirtino „Lietuvių Švento Kazimiero draugiją jaunimui auklėti ir globoti“ (Valdyba 1926: 20). Šokiai ir žaidimai, kartais ir vieši vakarai, buvo neatsiejamas ir Vilniaus krašto kaimų palydovas (Šaknys 2001: 42 – 5 žemėlapis). Tačiau tiriamuoju laikotarpiu, mano lauko tyrimų duomenimis, kai muose tai nebuvo ypatinga šventė, daugiau tarpušvenčio šventinio laikotarpio vidurys. 1930 m. gimusios moters iš Galčiūnų teigimu, prieš Kalėdas – žmonių, prieš Naujus metus – Bičių, o prieš Tris Karalius – Avelių kūčia (Šaknys (leidyboje)). Panašų užrašymą Vilniaus apylinkėse paminėjo Znamierowska-Prüfferowa: Naujų metų išvakares vadina „riebiosiomis kūčiomis“ ir net nuo Kalėdų likusius kalėdaičius laužia antrą kartą (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 145–146). Vis dėlto reikia sutikti, kad Naujieji metai daugelyje šeimų nuo eilinių sekmadienių nesiskyrė, tiesa, kai kur Rytų Lietuvoje Naujųjų metų išvakares prilygindavo Kūčioms. O Švenčionių apylinkėse buvo akcentuojama per Naujuosius galimybė susirinkti nedalyvavusiems Kūčiose, kur susirinkdavo jau daugiau svetimų žmonių (Kudirka 1993: 243).

Trys Karaliai. Trys karaliai daugiausia buvo susiję su persirengėlių vaikštynėmis. Tačiau jos Vilniaus krašte tiriamuoju metu buvo retesnės negu Lietuvos Respublikoje (Šaknys 2001: 45). Apie Tris karalius *Jaunimo drauge* galima rasti ir klaidinančios informacijos. Pavyzdžiui, 1935 m. numeryje aprašant įvairiose šalyse švėstas šventes užsimenama ir apie Lietuvą. Akcentuojama, kad Lietuvoje, be trijų karalių ir žvaigždės, vaikšto Krivis krivaitis (Kaip kur švenčiamos Kalėdos 1935: 440–441). Tikrovėje tai buvo Vilniaus mieste nuo 1905 m. gyvavęs persirengėlių personažas (Būtėnas 1940: 10). O kaip rodo Arūno Vaicekausko tyrimai, Vilniaus krašte, kur buvo gyvas šis paprotys, dominavo krikščioniški personažai: angelas, velnias, kartais mirtis. Panašūs personažai buvo būdingi ir neokupuotai Lietuvai, o pagoniški personažai (turima omeny Krivį krivaitį) čia nebuvo fiksuoti (Vaicekuskas 2005: 96). Nežinomi jie ir kitur Vilniaus krašte. Pavyzdžiui, Gervėčių apylinkėse, pasak 1921 m. gimusios moters iš Gaigalių: „per Tris karalius po kaimus važinėjo Trys karaliai – angelas, smertis, velnias, vaikščiodavo po

kiemus, giedojo kalėdines giesmes. Jie gaudavo rugių, avižų, miežių. Į vežimą pildavo. Buvo suaugę ir jaunimas“ (LIIBR F73, b. 1319, l. 112 – Lietuvos istorijos instituto Bibliotekos rankraštynas, fondas 73, byla 1319, lapas 112).

Užgavėnės. Jaunimui skirtos spaudos duomenimis, vilniečiai rengdavo ir Užgavėnių vakarėlius. Vyresnieji ir studentai Lietuvių klube, Gimnazijos ir Amatų mokyklos moksleiviai – šv. Mikalojaus salėje. Taip pat pasilinksminimus surengė šv. Mikalojaus ir Antakalnio bendrabučių mergaitės (Užgavėnių pramogos 1929: 22). Persirengėlių vaikštynės neminėtos, labai retos jos buvo ir Vilniaus krašto kaimuose, tačiau vakarėlius su vaišėmis rengė dažnai (Šaknys 2001: 51 – 9 žemėlapis). Mat Užgavėnės jaunimui buvo svarbi diena, nes tai jaunimo gyvenimo būdą keitusio gavėnios laikotarpio išvakarės, tačiau spaudoje jos minimos retai.

Gavėnia. Viena retesnių su šventėmis susijusių temų – gavėnios papročiai. 1938 m. vienkartiniam priede „Jaunajai kartai“ minima, kad gavėnios maisto apribojimai tiriamuoju laikotarpiu buvo supaprastinti. Pelenų dieną ir gavėnios penktadieniais ir šeštadieniais galima valgyti mėsinių valgių: pieną, sviestą, kiaušinius tris kartus per dieną. Pirmadieniais – ketvirtadieniais leista valgyti ir mėsinių valgių, bet tik per pietus. Sekmadieniais pasninko nebuvo. Pasninkas pasibaigdavo Didįjį penktadienį (Palmė 1938: 17–18). Panašūs ribojimai išdėstyti tų metų katalikų tikybos katekizme, tačiau padarytos tam tikros išimties jaunesniems kaip 21 ir vyresniems kaip 60 metų – silpnos sveikatos ir sunkiai dirbantiems žmonėms (Paltarokas 1938: 62–63). 1939 m. vienkartiniam priede „Laiko žodis“ išvardinami ir gavėnios valgiai. Nė viename iš patiekalų receptų nepateikiami mėsiniai valgiai, tačiau daugelis gaminami naudojant pieno produktus (sviestas, grietinė, varškė – gaminant bulvių kukulius, mundrikėlius, skrylius, švilpikus, bulvių raguolius, virtų bulvių blynus, varškėčius, kopūstų kotletus, morkų blynus) (Eglė 1939: 31). Tai nėra tradiciniai gavėnios patiekalai, pieno produktai dar XX a. pradžioje per visą gavėnią nebuvo leistini (plg. Marcinkevičienė 1998: 101; Urbonienė 2002: 269–270; Marcinkevičienė 2009: 308–309).

Velykos. Velykos neabejotinai buvo svarbiausia ir daugiausiai papročių sukaupusi šventė. Į senuosius tikėjimus *Jaunimo drauge* kai kada buvo žiūrima su pašaipu. Pavyzdžiui, spausdinamas feljetonas, kaip Velykų pirmą dieną jo dukterį norėjusio pasveikinti į pirką vaikiną neįsileido merginos tėvas, sakydamas, kad jeigu įleis, „negalės visą vasarą gyvulių sužiūrėti, bėgios kaip pašėlę. Nebus rodos ir su tvoromis. Kitų gyvuliai jas išvartys, javus, bulves išės, ištrepens ir nebus kas rudenį valgyti“ (Urbonas 1932: 17–19). Tiesa, informacijos tokiuose tekstuose dažnai neįmanoma lokalizuoti. O lauko tyrimų metu prieš klausinėjant visada užrašoma tiksli informacija apie pateikėjo gyvenimo, jei reikėdavo – ir papročio, tikėjimo praktikavimo vietą. Pateikiamuose *Jaunimo draugo* velykiniuose numeriuose, kaip ir kalėdiniuose, dominuoja daugiau religiniai tekstai. Kita vertus, kai ką galima sužinoti ir apie margučių dažymą, margučius kaip

2 pav. Velykiniai margučiai Jaunimo draugo 1933 m. numeryje
(Iliustracija 1933: 4:106)

dovaną vaikinui, tiesa, monologe apmąstant, ar ta dovana nuoširdi (Urbaniukas 1926: 17). Šventė atsispindi ir iliustracijose. Pavyzdžiui, 1933 m. velykiniame šio leidinio numeryje vaizduojami margučiai su Gedimino stulpais, vytimi, vyčio kryžiumi (Iliustracija 1933: 106, 2 pav.).

Kalbant apie Velykas, *Jaunimo draugo* publikacijose nebuvo paminėtas vaikų lalavimo paprotys, kai Velykų pirmosios dienos naktį specialiomis giesmėmis buvo sveikinami tiek šeimininkai, tiek ir subrendusios merginos. Mažiausiai pakitęs šis paprotys išliko Punsko krašte (Šaknys 2010: 169), apie kurio jaunimą *Jaunimo draugas* nemažai rašė. O remiantis lauko tyrimo medžiaga, Vilniaus krašte lalavimo paprotys buvo intensyviausias lietuvių gyvenamoje teritorijoje (Šaknys 2001: 56–57; 10 žemėlapis), bet periodinėje spaudoje jis nėra minimas. Kiek daugiau apie Velykas buvo rašoma specialiuose leidiniuose, kurių ir pats pavadinimas buvo susiję su Velykų vardu. 1937 m. vienkartiniam leidinyje *Jaunųjų Velykos* pateikiami keli proginiai religiniai tekstai. Rubrikos „Margumynai“ straipsnyje „Velykų margutis“ aprašoma margučio reikšmė senovės Graikijoje ir Romoje, Indijoje, Germanų tautose, Persijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Turkijoje, Rusijoje, Ukrainoje, bet ne Lietuvoje (Velykų margutis 1937: 30). 1938 m. vienkartiniam leidinyje *Velykos* taip pat publikuojami keli religiniai rašiniai, o rubrikoje „Įdomūs trupiniai“ publikuotas mažas nepasirašytas straipsnelis „Velykiniai papročiai“, kur keliais sakiniais minimas margučių dažymas, mušimas ir ridenimas (pažymima, kad Žemaitijoje tokio papročio nėra¹⁰), tikėjimas, kas pirmas Velykų rytą pasisems šventinto vandens, bus

¹⁰ Vis dėlto margučių ridenimas etnologų minimas Skuodo, Šilalės rajonuose (Marcinkevičienė 2006: 220).

laimingiausias, minimas velykavimas su išsprogdintomis beržo šakelėmis ir rašoma, kad kai kur žinomas lalavimas (apie vaikinių rodomą dėmesį merginoms neminima) ir supimasis (Velykiniai papročiai 1938: 44). 1939 m. vienkartiniam leidinyje *Velykų margutis* pateikiami religiniai tekstai, aprašoma šventės kilmė, o liaudiškiems papročiams vietos nėra skirta. Tiesa, merginų priede „Sesių žibutė“ pateikiamas apsakymas „Jonienės margutis“. Ten aprašomas požiūris į gražų margutį: „Ir gražumas tų kiaušinių! Tai ne svogūnų žievelėse išvirinti. Kelis buteliukus dažų Antanas iš miestelio parvežęs. Negali žmogus atsižiūrėti į tuos žibančius raudonus ir žalius lyg pirmieji medžių pumpurai kiaušinius!“ (Miciūtė 1939: 30). Taip pat skyriuje „Nuotrupos“ pateiktas tekstas „Velykų margutis įvairiose tautose“. Minimi senovės graikai ir romėnai, indai, Germanų tautos, prancūzai, malajiečiai, Indokinijos, Afrikos gyventojai, slavų tautos. Apie Lietuvą parašyta tik tiek, kad tai tradicinis stalo papuošalas ir jų reikia kuo daugiau primarginti (Velykų margutis įvairiose tautose 1939: 37). Taigi vėl propaguojama moderni kultūra, žavintis margučiais, kuriuos galima nudažyti iš miesto atvežtais dažais, o ne tradiciškai – svogūno lukštais.

Jurginės. Kaip jau minėjau, Vilniaus krašte Jurginės buvo viena daugiausiai archajiškų papročių ir ritualų išsaugojusi šventė. Šių ir daugelio kitų lauko tyrimų metu fiksuotų papročių jaunimo periodinėje spaudoje nerasta. Dažnai minimas *Jaunimo draugo* žurnale Gervėčių jaunimas taip pat turėjo unikalių papročių. Vienas jų – Jurginių pasilinksminimai, kai merginos užpirkdavo muzikantą ir netgi vaikus iškviesdavo šokti (Šaknys 2001: 60)¹¹. Marijona Čilvinaitė aprašo paprotį per Jurgines ginti karves „ant Jurgio raso“ (Čilvinaitė 2004: 88–93). Suaugusieji Gervėčių apylinkėse tuo metu lankydavo laukus su tam specialiai iškepta duona su įkeptu kiaušiniu (Kudirka 1997: 11).

Sekminės. Sekminių laikotarpį *Jaunimo draugo* publikacijos nuspalvina maldininkų kelionių į Vilniaus Kalvarijas vaizdais. Ypač daug dėmesio buvo skirta Sekminių renginiams Vilniuje 1930 m. Šv. Kazimiero draugija su skautais Vytautui pagerbti rengė akademiją ir kūrė Vytauto laužą (Sekminės Vilniun! 1930: 20). Vėlesniais metais Sekminės Vilniuje šventė taip pat iškilmingai. Pavyzdžiui, Sekminių proga 1935 m. Vilniuje buvo didelis lietuvių judėjimas. Pirmą dieną šv. Mikalojaus parapija lankė Kalvarijas. Kartu su miestiečiais ėjo Kryžiaus kelių lankyti apie 5000 maldininkų iš provincijos. Šv. Kazimiero draugija su studentų dramos kuopele atvykusiems iš kaimų šios draugijos nariams surengė per Sekmines net du vakarus (vieną šventės pirmąją, kitą – antrąją dieną), parūpino nemokamą nakvynę. Antrą Sekminių dieną buvo atidaryta šios

¹¹ Pelesos (Ramoškonių k. Varanavo r.) apylinkėse, pasak 1917 m. gimusios moters, taip pat buvo merginų organizuojamos *večerinos*, kurių metu jos kviesdavo šokti vaikus (LIIBR F73, b. 1381, l. 83).

organizacijos Moterų skyriaus liaudies meno paroda, kurią aplankė daugiau kaip 1000 asmenų (Gražios Sekminės 1935: 185).

Žurnale *Jaunimo kelias* aprašant Sekmines užsimenama, kad ši šventė ne mažesnė negu Velykos ir Kalėdos, minimi pinami vainikai ir jais bei berželiais puošiamos trobos. Nemažai vietos skiriama ir piemenėlių šventei, gyvulių vainikavimui, akcentuojant, kad tai buvo praeityje, nes dabar kiekvienas savo gyvulius riša ganyklose (mr 1939: 42–43). Taip pat publikuotas ir straipsnis „Sekminės Vilniuje“, tačiau čia minima daugiausia kultūrinė šventės programa (Kovas 1939: 121–122). O 1937 m. vienkartiniam leidinyje *Sekminės* apie su pačia švente susijusius papročius beveik nebuvo užsiminta.

Jaunimo draugo žurnale išskirtinis dėmesys rodytas Tverečiaus kraštui, net keliuose laikraščio numeriuose aprašoma šio krašto istorija, giriamas šio krašto jaunimas. Tačiau kalbant apie kalendorines šventes liko nepastebėtos Kupolės, švenčiamos per Sekmines. Matyt, apeiginio pobūdžio buvo suaugusiųjų, vėliau ir jaunimo suneštinės vaišės, rengiamos parugėje, giedamos apeiginės giesmės. Išsamiausi aprašai tiek mano, tiek ir kitų kalendorines šventes aprašiusių autorių fiksuoti Tverečiaus apylinkėse. Kupolės čia buvo gyvos iki kolektyvizacijos ir, mano nuomone, tai yra viena iškiliausių Vilniaus krašto švenčių. Išsamūs aprašai fiksuoti net iš 1930 m. gimusių pateikėjų (LIIBR F73, b. 1925, l. 63. Inf. g, 1930 m. Užr. Tverečiuje 1989 m.) (plačiau apie Kupoles: Šaknys 2004: 71–74; papročio paplitimo žemėlapis: Šaknys 2001: 65). Pavyzdžiui, 1906 m. gimusio pateikėjo iš Tverečiaus pasakojimu, Kupoles rengė per Sekmines, rečiau – ir per Jurgines. Vietą pievoje prie ežero apsodindavo berželiais. Pasiimdavo maisto, mama pakepdavo pyragą. Po mišių pradėdavo rinktis jaunimas, ateidavo pavieniui. Iš pat pradžių klausdavo, ar visi. Paskui ratu susėsdavo, kad derlius būtų geras. Sueidavo jaunimas vyresni nei 16–17 metų. Valgė sūrio, pyragų, blynų, gėrė giros. Pavalgę padainuodavo, eidavo ratelius, jei neturėjo muzikanto, ir taip pašokdavo. Jei ateidavo muzikantas su bajanu, grojo polką, valsą, kazoką. Trukdavo 3–4 valandas. Pabaigoje pastatydavo sargybą nuo lenkų pareigūnų ir vakarą baigdavo patriotinėmis dainomis, išeidavo visi dainuodami (LIIBR F73, b. 1325, l. 59). Taigi ir paprasta kalendorinė šventė tapdavo tautinio pobūdžio. Periodinėje spaudoje panašių aprašų nerandama.

Joninių šventimas akcentuojamas Vilniaus mieste, kur aprašomi fejerverkai, išpuošti laivai, pasilinksminimai Markučiuose, kur senu papročiu per „liepsną šokinėjo“, per Petrines rengiamas metinis turgus Antakalnyje lyginamas net su šv. Kazimiero muge (Joninės. Petrinės. 1929: 27). Kaimuose šių švenčių intencija surengti pasilinksminimai neminimi. Dėl to didesnių priekaištų leidėjams neturiu, nes Joninės iš tikrųjų Vilniaus krašte švęstos gana retai, lenkų administracija varžė galimybes rengti šventes atviroje erdvėje. Matyt, dėl šios priežasties Joninių viešas šventimas provincijoje buvo ribotas (Šaknys 2001: 78 – 18 žemėlapis).

Vėlinės. *Jaunimo draugo* lapkričio numeriuose neretai akcentuojamas sek-tinas pavyzdys: Vilniaus jaunimas lanko Rasų kapines. Lankydamo Jono Basa-navičiaus, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir kitų garsių lietuvių kapus. Tiesa, 1933 m. Vilniuje buvo uždrausta organizuotai lankyti kapus (Vėlinių įvykiai 1933: 330). Provincijoje kapų lankymui nebuvo skiriama tiek dėmesio. Merginos raginamos neužmiršti kapų, o susipratusios mergaitės pasidaryti vieną kitą Gedimino vartų ir Vyties kryžiaus pavidalo lysvelę. Akcentuojama, kad nereikia pamiršti ir kapų: „Pas mus dar neprigijęs paprotys puošti mirusiųjų amžinojo poilsio vietas. Niekur Europoje nerasi taip apleistų kapų, kaip pas mus Lietuvoje. Vokiečiai karo metu kiek turėjo įvairių rūpesčių, o tačiau rado laiko ir savo brolių kapams sutvarkyti“ (Viltininkas 1933: 141–142). Straipsnyje „Vėlinių išvakarės“ aprašius Europos šalių situaciją, akcentuojama:

O apsilankym mūsų kaimo kapuose. Lietuviškas kapinynas dažnai bus labiausiai apleistas gražios lietuviškos gamtos kampelis. Aplink apgriuvusi tvora, o viduj aplūžę medžiai, be tvarkos išmėtyti ir keletas pakrypusių, aptriūšusių kryžių... Bent vėlių dieną prisiminkim savo artimųjų kapus. Mes neturim lėšų marmuriniams paminklams. Bet kiekvienas mūsų pajėgtų medinų kryžių ant savo artimojo kapo pastatyti, jį aptverti ir apdaboti. Tam nereikia didelių sumų, o tiktai pagarbos ir dėkingumo jausmo mirusiems geradariams, tik reikia būti žmogumi su siela ir širdim (Dormyla 1933: 282).

Apie kapų priežiūrą kalbėta ir vienkartinuose leidiniuose. 1937 m. vienkartiname priede *Mūsų pastangos* moterims skirtoje rubrikoje „Sesių šnekos“ lyginami priežiūrėti, miesto per Vėlines papuošti žvakutėmis, gėlėmis ir vainikais kapai ir sodžiaus kapinės, kuriose maža gerai sutvarkytų, daug apaugusių piktžolėmis ir krūmais, apgriuvusių antkapių. Nurodoma, kad kapus priežiūrėti visų pirma turėtų moterys, ypač jaunos merginos:

Moterys, būdamos jautresnės, visuomet ilgiau prisimena brangius sau asmenis, o ypač motinos neužmiršta savo užaugintųjų, išnešiotųjų ant rankų. Ir liaudies dainelė gražiai nusako močiutės gailėstį „Sesuo gailėjo trejis metelius, Mergelė – kolei kitą pažino; O motinėlė – augintojėlė – kolei gyva galvelė“. Bet, kad ir gailisi brangiųjų mirusiųjų, bet ir jų kapus dažniausiai palieka be priežiūros. Daugumoje kraštų kapais rūpinasi moterys... (Z-r. 1937: 34).

To laiko požiūrį į kapus patvirtina ir Lazūnų papročius aprašęs Juozas Maceika. Jo teigimu, net Vėlinių dieną nebuvo papročio lankyti kapines ir puošti kapus. Mirusiųjų prisiminimas buvo atgaivintas tiktai maždaug 1929 m., kai Lazūnų kaime buvo įsteigtas lietuviškas vaikų darželis ir jo vedėja Marytė Tunkūnaitė priminė žmonėms, kad tą dieną reikia aplankyti kapines, papuošti kapus žalumynais, uždegti žvakutes. Po kelerių metų jai išvykus, paprotys pradėjo nykti (Maceika 1998: 49). Taigi Vilniaus apylinkių Vėlinės skyrėsi nuo Vilniaus, kur 1945 m. ant kėniais, verbomis ir gėlėmis papuoštų antkapių žmonės

degdavo žvakeles (ankstesniais laikais ant kapų dėdavo duonos, mėsos ir kito maisto) (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 198).

Periodinė spauda nemini kitų mirusiųjų paminėjimo švenčių, kurios buvo fiksuotos lauko tyrimų metu. Vilniaus krašte mirusiųjų pagerbimui dar buvo skirtos specialios šventės, kaip Diedai, Ažinkos (Šaknys 2016: 315–317). Tačiau iš periodikos mes geriau žinome apie modernias šventes – Motinos dieną, kuri etnografinių lauko tyrimų metu retai fiksuota.

Motinos diena. Pasak Amitai Etzioni, šventės apibrėžiamos kaip dienos, kuriomis papročiai ar įstatymai numato bendros darbinės veiklos sustabdymą siekiant paminėti ar švęsti tam tikrą įvykį (Etzioni 2004: 7). Kai kurios modernios lietuvių švenčiamos šventės Lenkijos Respublikos sudėtyje galėjo remtis tik paprotiniu reguliavimu, o oficialus jų šventimas dirbantiems valdiškose įstaigose buvo galimas tik po darbo dienos. Tačiau tai galėjo būti ne tik oficialios Lietuvos Valstybės šventės, bei netgi šeimos šventės. Tai Motinos diena.

Kaip rašo etnologas Juozas Kudirka, 1929 m. kovo 24 d. buvo sušauktas įvairių moterų organizacijų ir spaudos atstovų susirinkimas, nutaręs kitų kultūringų tautų pavyzdžiu švęsti Motinos dieną. Buvo parinktas ir laikas – pirmasis gegužės sekmadienis. O tų metų gegužės antrąją dieną į Lietuvos visuomenę šia intencija per radiją kreipėsi Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona (Kudirka 1994: 14–15). Lenkijoje ši šventė nebuvo švenčiama (Šidiškienė 2016: 230). Taigi Vilniaus krašto lietuviams Motinos diena tapo *lietuviška* švente. Netrukus ji pasiekė ir Vilniaus kraštą. *Jaunimo draugas* nemažai vietos skyrė propaguoti tokią šventę kaip Motinos diena. Ši šventė Vilniuje pradėta švęsti 1934 m. Paminėjimas vyko gegužės 6 d. šv. Mikalojaus salėje, kur buvo perskaityta Z. Stašienės pasakaita ir kunigo K. Čibiro prakalba apie motiną. Referatas buvo perskaitytas ir Vytauto Didžiojo gimnazijoje (Motinos diena 1934: 170). Motinos diena buvo minima ir provincijoje, nurodoma, kad tą dieną Motinos diena buvo paminėta ir Vaiciukiškėje, Suvalkų aps. (Šarkūnas 1934: 199). Matyt, ji plito panašiai, kaip ir Lietuvoje, kai dar 1927 m. M. Galdikienė kreipėsi į studentes, prašydama per atostogas šios šventės idėją skleisti gimtuosiuose kaimuose (Šidiškienė 2016: 230–231). 1939 m. vienkartiniam leidinyje *Jaunujų pasaulis* Motinos diena jau buvo skirta atskira rubrika – „Motutės diena“. Straipsnyje „Motinų motina“ motina lyginama su Motina Marija, sveikinant visas motinas, prašoma jos užtarimo (L. 1939: 28). Straipsnyje „Padėkime savo motulėms“ rašoma, kad „bent į senatvę palengvinti mūsų močiučių būvį, jas užjausti, prie progos patarnauti, ir tai bus joms šimtą sykių didesnė dovana, nei suteiktos motinos dieną gėlės, ar kitos kokios brangenybės“ (Viksnė 1939: 29). Tai rodo, kad Motinos diena Vilniaus krašte tarp lietuvių jau buvo įsitvirtinusi. Vis dėlto tą metą apibūdinančiuose etnografiniuose aprašuose ta diena minima retai. Šventė švęsta tik kelerius metus ir, matyt, visame Vilniaus krašte paplisti nespėjo.

Taigi, analizuodami kalendoriniams papročiams Vilniaus krašto jaunimui skirtas publikacijas, matome didesnę dėmesį kalendorinių papročių modernizavimui, negu šiame krašte susiklosčiusiai liaudiškai jų tradicijai. Kalendoriniai papročiai nebuvo suvokiami kaip etniniam ir kultūriniam tapatumui išlaikyti svarbus tautosakos žanras. Ir jeigu periodinėje spaudoje skatinamas „lietuviškas ir modernus laisvalaikis“, tai jaunimas raginamas švęsti tik „modernias šventes“, kurių sąsajos su lietuvių kalba ir literatūra retai būdavo išryškintos.

Išvados

Įvertinant kalendorinius papročius aprašančias publikacijas Vilniaus krašto jaunimo periodinėje spaudoje kaip etnologijos šaltinį ir jų dermę su lauko tyrimų metu gautais duomenimis, buvo sprendžiami keli uždaviniai.

Atskleidžiant kalendorinių papročių sampratą ir jiems suteikiamą vertę tiriamojo laikotarpio Vilniaus krašto lietuvių jaunimo periodikoje ir Lietuvos Respublikos akademinėje erdvėje, gautos išvados, kad kalendoriniai papročiai traktuoti kaip tautosakos žanras. Lygindami raginimus rinkti tautosaką Vilniaus krašto jaunimo periodinėje spaudoje ir to meto bei vėlesnes metodines ir mokslo publikacijas Lietuvoje, matome, kad nors tautosakai, kaip su lietuvių kalba ir tautos išlikimu tiesiogiai susijusiam mokslui, skirtas ypatingas dėmesys, su tautosaka susijusių papročių vertė tiriamuoju laiku nebuvo sureikšmintą.

Įvertindamas tuo metu apie Vilniaus kraštą rašiusių etnologų kalendorinių švenčių tyrimus, galiu sutikti su jų teikiamais prioritetais kuriai nors šventei, galiu teigti, kad iš esmės nesiskiria Pranės Dundulienės ir Marijos Znamieroswkos-Prüfferowos pavasario švenčių papročių aprašymai, nors pirmoji analizuoja lietuvių, antroji – daugiausia lenkų švenčiamas kalendorines šventes. Šių etnologų išskirtų švenčių santykinę svarbą Vilniaus krašte patvirtino ir mano bei kitų pastaraisiais metais rašiusių etnologų tyrimai.

Analizuodami kalendoriniams papročiams skirtas ar jas mininčias publikacijas Vilniaus krašto lietuvių jaunimo periodinėje spaudoje, matome daugiau dėmesio skiriant kalendorinių papročių modernizavimui, negu šiame krašte susiklosčiusiai liaudiškai jų tradicijai. Kalendoriniai papročiai nebuvo suvokiami kaip etniniam ir kultūriniam tapatumui išlaikyti svarbus tautosakos žanras.

Apibendrinami tyrimą galime teigti, jog šis kalendorinių švenčių tyrimas, paremtas ta pačia metodologija kaip ir laisvalaikio tyrimas, atskleidė, kad laisvalaikio ir švenčių traktavimas periodinėje spaudoje kiek skiriasi. Tiek laisvalaikio, tiek ir švenčių aprašymuose, atspindėtuose to meto periodikoje, pastebėtas akivaizdus modernios kultūros skatinimas. Leidiniuose informuojama apie naujausias laisvalaikio formas ir papročių raišką moderniam pasaulyje, tačiau toleruojama tik dalis tradicinių laisvalaikio formų. Skatinamos dainos, rateliai,

vaidinimai, kurie susiję su lietuvių kalbos vartojimu. O unikaliausi iš lauko tyrimų medžiagos žinomi kalendorinių švenčių papročiai spaudoje neminimi. Švenčių aprašymuose matome skatinamus tik modernius papročius, kuriuose praktiškai negalime atsekti Vilniaus krašto papročių specifikos.

Šis tyrimas leidžia daryti išvadas, kad etnologas, siekiantis suprasti tiriamąjo laikotarpio Vilniaus krašto šventinių gyvenimą, neturėtų remtis vien periodinės spaudos publikacijomis. Periodinės spaudos leidėjų tikslas buvo šviesti ir formuoti lietuvių jaunimo etninio ir kultūrinio tapatumo jausmus, ugdyti atsparų nutautėjimui, modernų, lietuviškai kalbantį patriotišką jaunimą. Periodinės spaudos publikacijos kaip šaltinis nėra vienodai svarbios etnologui apibūdinant skirtingas kultūros sritis. Tradicinio „lietuviško laisvalaikio“ reklamavimas tam buvo parankesnis, negu galimybė palaikyti etninį tapatumą skatinant išsaugoti senąsias švenčių tradicijas. Kita vertus, periodinė spauda gali būti svarbus etnografinis šaltinis iliustruojant modernios kultūros formavimą.

Žilvytis Šaknys yra Lietuvos istorijos instituto Etnologijos ir antropologijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas. Jo moksliniai interesai apima miesto etnologiją, švenčių, laisvalaikio, draugystės tyrimus. Paskutinės svarbiausios jo publikacijos: *Vilniečių socialinė sąveika ir kultūrinė raiška: laisvalaikis, šventės ir ritualai* (kartu su Rasa Paukštyte-Šakniene ir Irma Ši-diškiene, Lietuvos istorijos institutas 2019) ir *Gyvenimas daugiakultūroje aplinkoje: laisvalaikis ir šventės Vilniaus apylinkėse* (kartu su Rasa Paukštyte-Šakniene ir Irma Ši-diškiene, Lietuvos istorijos institutas 2023).

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Tiltu g. 17, 0101 Vilnius

El. paštas: shaknys@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2594-2155>

Literatūra

- A-a, P. 1938. Didžiosios žiemos šventės ir mūsų jaunimas, *Kalėdų žvaigždė*: 11.
- Aleknaitė, Eglė. 2011. Užgavėnių gaivinimas ir įpaveldinimas tarpukariu Lietuvoje: įpaveldinimo atgarsiai periodinėje spaudoje, *Tradicija ir dabartis* 6: 25–35.
- Balys, Jonas. 1936. *Tautosakos rinkėjo vadovas*. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvas.
- Balys, J. (paruoš.). 1938. *Vilniaus krašto lietuvių tautosaka*. Tautosakos darbai IV. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvas.
- Balys, Jonas. 1940. *Tautosakos rinkėjo vadovas*. Kaunas: Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos archyvas.

- Balys, Jonas. 1948a. *Lietuvių tautosakos skaitymai* 1. Tübingen: Patria.
- Balys, Jonas. 1948b. *Lietuvių tautosakos skaitymai* 2. Tübingen: Patria.
- Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutzowa, Cezaria. 2003. Kelios pastabos apie Vilniaus vaivadijos etnografiją, *Etnografija* 4–10: 74–103.
- Bielinis, Alfonsas. 1926. Pažink tautosaką, *Jaunimo draugas* 12: 3–5.
- Buračas, Balys. 1937. Kupiškėnų Sekminės, *Tautosakos darbai* III: 98–106.
- Buračas, Balys. 1993. *Lietuvos kaimo papročiai*. Vilnius: Mintis.
- Burneikienė, Genovaitė. 1997. Jaunimo draugas, G. Burneikienė ir kt. (sud.). *Žurnalistikos enciklopedija*: 186. Vilnius: Pradai.
- Būtėnas, Julius. 1940. *Lietuvių teatras Vilniuje*. Kaunas: Spaudos fondas.
- Čilvinaitė, Marijona. 2004. Metinių švenčių papročiai, *Mūsų kraštas* 14: 88–93.
- Dormyla. 1933. Vėlinių išvakarės, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 10: 281–282.
- Dundulienė, Pranė. 1979. *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba.
- Eglė. 1939. Gavėnios valgiai, *Laiko žodis*: 31.
- Etzioni, Amitai. 2004. Holidays and Rituals Neglected Seedbeds of Virtue, A. Etzioni, J. Bloom (eds). *We are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals*: 3–40. New York, London: New York University Press.
- Giordano, Christian. 2008. Disputed Historical Memories in East Europe and Southeast Asia: Representations, Symbols and Social Practices, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 8(17): 11–30.
- Gražios Sekminės. 1935. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 6: 185.
- Iliustracija. 1933. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 4: 106.
- Janušytė, L. 1937. Kalėdų dovana, *Kalėdų mintys*: 38.
- J. B. [Jonas Balys?]. 1936. Kalėdiniai lietuvių burtai ir prietarai, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 12: 426–427.
- Joninės. Petrinės. 1929. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 6–7: 27.
- Kaip kur švenčiamos Kalėdos. 1935. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 12: 440–441.
- Kaip švenčiama Kalėdos. 1933. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 12: 362–363.
- Kalėdų papročiai. 1937. *Kalėdų mintys*: 34.
- Kovas, Petras. 1939. Sekminės Vilniuje, *Jaunimo kelias* 5: 121–122.
- Kudirka, Juozas. 1993. *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos*. Vilnius: Vaga.

Kudirka, Juozas. 1994. *Motinos diena*. Ukmergė: Bartkaus individualios įmonės „Verslininkas“ leidykla.

Kudirka, Juozas. 1997. *Jurginės*. Kaunas: Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai.

L. 1939. Motinų motina, *Jaunųjų pasaulis*: 28.

Lietuvių tautosaka. 1938.

Maceika, Juozas. 1998. *Lazūnai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Marcinkevičienė, Nijolė. 1998. *Pavarėnis*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.

Marcinkevičienė, Nijolė. 2006. Papročiai ir tautosaka, Nijolė Marcinkevičienė, Loreta Mukaitė, Audronė Vakariniene. *Velykų rytą lelija pražydo: Verbų sekmadienio, Velykų, Jurginių papročiai ir tautosaka*: 4–523. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.

Marcinkevičienė, Nijolė. 2009. *Metai už stalo: kalendorinių švenčių ir sezoniniai valgiai*. Vilnius: Baltos lankos.

Mardosa, Jonas. 2002. *Apie metodiką ir metodines priemones*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

Mardosa, Jonas. 2016. *Etnografija ir etnografo darbas*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.

Merkienė, Irena Regina 2011. Etnologijos institutas sovietmečio Lietuvoje mokslo politikos ir ideologijos kontekste, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 11(20): 125–142.

Mezgėja. 1937. Kalėdų dovanos, *Kalėdų mintys*: 30–32.

Miciūtė, Ona. 1939. Jonienės margutis, *Velykų margutis*: 30–32.

Milius, Vacys. 2001. *Lietuvių etnologijos bibliografija*. Vilnius: LII leidykla.

Mirončikienė, Eglė (sud.). 2000. *Meilės magija*. Vilnius: Saulužė.

m-n. 1938. Pagerbkime..., *Jaunųjų bičiulis*: 26–27.

Motinos diena. 1934. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 5: 170.

mr. 1939. Sekminės jaunimo ryžtingumo šventė, *Jaunimo kelias* 2: 42–43.

Palmė. 1938. Gavėnia, *Jaunajai kartai*: 17–18.

Paltarokas, K. 1938. *Katalikų tikybos katekizmas. Patvirtintas Lietuvos vyskupijoms*. Kaunas: Šviesa.

Paukštytė-Šaknienė, Rasa 2023. Vilniečių Kūčių valgiai: ar išliko tradicija XXI a. mieste? *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 23(32): 108–137.

Petrošienė, Lina. 2013. Užgavėnių šventės atgarsiai lietuviškoje XX a. pirmosios pusės periodikoje: kaip šventė miestiečiai? *Istorija* 90(2): 14–21.

Petrošienė, Lina. 2018. XX a. pradžios Lietuvos periodika apie žiemos–pavasario karnavalą pasaulyje, *Res humanitariae* 23: 83–103.

Petrošienė, Lina. 2019. The Early 20th Century Lithuanian Press on the Winter-spring Carnival around the World, *Yearbook of Balkan and Baltic Studies* 2(1):11–24.

Savoniakaitė, Vida. 2011. Etnografiniai lauko tyrimai, V. Savoniakaitė (sud.). *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*: 120–123. Vilnius: LII leidykla.

Savoniakaitė, Vida. 2023. *Imperija ir tauta: Eduardo Volterio etnografija 1882–1941*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Sekminėms Vilniun! 1930. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 5: 20.

Senvaitytė, Dalia. 2013. Kalendorinių švenčių diskursas tarpukario Lietuvos periodikoje, *Soter* 45(73): 115–138.

St. Gr. 1935. Jaunimas ir papročiai, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 1: 7–10.

S-tė. 1937. Kalėdų papročiai, *Kalėdų mintys*: 26–27.

Stukėnaitė-Decikienė, Pranė. 1940. Kai kurie pavasario papročiai Vilniaus krašte, *Gimtasai kraštas* 3–4: 297–300.

Šaknys, Žilvytis Bernardas. 2001. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje: jaunimo vakarėliai*. Lietuvos etnologija 7. Vilnius: Diemedis.

Šaknys, Žilvytis. 2004. Kupolia, *Mūsų kraštas* 14: 71–74.

Šaknys, Žilvytis. 2010. „Vietiniai“, „lenkiški“ ir „lietuviški“ papročiai: Šiaurės Lenkijos ir Pietų Lietuvos jaunimo kultūra, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 33: 155–172.

Šaknys, Žilvytis. 2016. Mirusiųjų atminimo dienos, Rasa Paukštytė-Šaknienė, Jonas Mardosa, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje: 313–336. R. Paukštytė-Šaknienė (sud.). Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Šaknys, Žilvytis. 2023a. Regionas ir paveldas: laisvalaikio ir šventinė vilniaus apylinkių erdvė, Rasa Paukštytė-Šaknienė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. *Gyvenimas daugiakultūroje aplinkoje: laisvalaikis ir šventės Vilniaus apylinkėse*: 26–57. Ž. Šaknys (sud.). Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Šaknys, Žilvytis. 2023b. Vilniaus krašto lietuvių jaunimo laisvalaikio atvejis (1920–1939): spaudos publikacijų ir etnografinių lauko tyrimų dermė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 23(32): 80–107.

Šaknys, Žilvytis. Gervėčių krašto kalendoriniai papročiai: lokalojo, etninio, kultūrinio tapatumo bruožai, S. Matulevičienė (sud.). *Gervėčių krašto kalendoriniai papročiai: lokalojo, etninio, kultūrinio tapatumo bruožai* (leidymoje).

Šarkūnas. 1934. Vaiciukiškė, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 6: 199.

Šeimininkė. 1938. Kūčių valgiai, *Kalėdų žvaigždė*: 35–36.

Šidiškienė, Irma. 2016. Motinos diena, Rasa Paukštytė-Šaknienė Rasa, Jonas Mardosa, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje: 223–246. R. Paukštytė-Šaknienė (sud.). Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Urbaniukas, S. 1926. Su Velykų kiaušiniais, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 4: 17–18.

Urbonas, S. 1932. Nelaukiu Velykų, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 3: 17–19.

Urbonienė, Skaidrė. 2002. Maistas Pelesos apylinkėse, N. Vėlius ir kt. (red.). *Lydos krašto lietuviai* 1: 268–270. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Urbulis. 1938. Kūčių burtai, *Kalėdų žvaigždė*: 46.

Užgavėnių pramogos. 1929. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 2: 22.

V. 1938. Iš žiemos švenčių papročių istorijos, *Kalėdų žvaigždė*: 8–10.

Vaicekauskas, Arūnas. 2005. *Lietuvių žiemos šventės: bendruomenės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. – XX a. pr.* Kaunas: VDU leidykla.

Valdyba. 1926. Tautiečiai, *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 1: 20.

Velykiniai papročiai. 1938. *Velykos*: 44.

Velykų margutis. 1937. *Jaunųjų Velykos*: 30.

Velykų margutis įvairiose tautose. 1939. *Velykų margutis*: 37.

Vėlinių įvykiai. 1933. *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 11: 330.

Viksnė. 1939. Padėkime savo motulėms, *Jaunųjų pasaulis*: 29.

Viltininkas A. 1933. Sese, nepamiršk gėlių! *Jaunimo draugas: Vilniaus krašto jaunuomenės mėnesinis laikraštis* 5: 141–142.

Znamierowska-Prüfferowa, Maria. 2009. *Vilnius, miestas arčiausia širdies.* Vilnius: Alma litera.

Z-r. 1937. Brangūs kapai, *Mūsų pastangos*: 34–35.

Walton, John K. 2001. Policing Leisure, P. N. Stearns et al. (eds). *Encyclopedia of European Social History from 1350 to 2000* 5: 155–165. Detroit, New York, San Francisco, London, Boston, Woodbridge: Charles Scribner's Sons.

Whitehouse, Harvey. 2008. Transmission, J. Kreinath et al. (eds). *Theorizing Rituals: Classical Topics. Theoretical Approaches, Analytical Concepts*: 657–669. Leiden, Boston: Brill.

Evaluating Ethnological Sources: Lithuanian Calendar Feasts in the Vilnius Region in the Youth Press and in Field Research

Žilvytis Šaknys

Summary

In my article 'Lithuanian Youth Leisure Time Case Studies from the Vilnius Region (1920-1939): The Harmony of Press Publications and Ethnographic Field Research', I compared ethnographic material collected during field research revealing features of youth leisure in the historical Vilnius region (1920 to 1939), based on the magazine *Jaunimo draugas* (Friend of Youth) published in Vilnius (1926 to 1937), and my own field research material collected in Lithuania, Belarus and Poland. I came to the reasoned conclusion that although press publications can be important for an ethnologist as a complementary source, they can only broaden the limits of the understanding of field research data. However, my research suggested that the findings could lead to a comparison of field research and press publications in the analysis of calendar feasts in the Vilnius region (Šaknys 2023b: 80–107), because in the analysis of the press of the Republic of Lithuania (1918 to 1940), we can see a disparity between publications devoted to leisure and feasts. The latter were much more numerous. Professional ethnologists perceived many of them as a source of ethnological science.

In this article, I compare personal field research and press publications from 1926 to 1939, analysing calendar feasts celebrated by Lithuanians in the Vilnius region, and answering the question whether periodical publications are equally important in describing different spheres of culture (leisure versus calendar feasts). To achieve this goal, I set several tasks: (1) to reveal the concept of calendar feasts and the value attached to them in the Lithuanian youth periodical press of the Vilnius region and in the academic space of the Republic of Lithuania; (2) to briefly discuss ethnological research on calendar feasts in the Vilnius region, revealing the specificity of the customs of the period; and (3) to describe the publications on calendar feasts in the periodical press of the Vilnius region by comparing them with data from ethnographic field research.

The main source of the article, the author's field research carried out in villages of the historical Vilnius region (1920 to 1939) in 1988 to 2012, has been summarised in several monographs and articles. I also consult the Vilnius region Lithuanian youth press: the magazine *Jaunimo draugas* (Friend of Youth) (145 issues, edited by Antanas Juknevičius), published from January 1926 to March 1937. After the closure of the magazine, one-off publications were published under different names. In this article, I analyse 47 one-off issues covering the period

from March 1937 to April 1939, several of which were devoted to calendar feasts under the headings: 'Jaunujų Velykos' (Easter of the Young, 1937), 'Sekminės' (Pentecost, 1937), 'Kalėdų mintys' (Christmas Thoughts, 1937), 'Velykos' (Easter, 1938), 'Kalėdų žvaigždė' (Christmas Star, 1938), and 'Velykų margutis' (Easter Egg, 1939). I also examine the magazine *Jaunimo kelias* (The Road of Youth), edited by the historian Augustinas Burokas (17 May to 2 September 1939, 16 issues were published).

In uncovering the concept of calendar feasts and the value attributed to them in the above-mentioned sources, I conclude that, given the scant research on customs that existed at the time, which was mostly limited to descriptions and thematic classifications, calendar feasts were treated as a genre of folklore. Folklore was overstated during the period under study. Comparing the calls for collecting folklore in the youth press of the Vilnius region and the methodological and scholarly publications in Lithuania at that time and later, we can see that although folklore as a science directly related to the Lithuanian language and the survival of the nation was given special attention, the value of customs related to it was not emphasised. Its extensive research in Lithuania only started after 1990. The areal studies of calendar customs carried out at the beginning of the third millennium (Šaknys 2001) allow us to distinguish specific features of the feasts of the Vilnius region from the perspective of the then Republic of Lithuania.

Considering the studies of calendar feasts by ethnologists who wrote about the Vilnius region at that time, we can agree with their preferences for one feast or another. The descriptions of the customs of spring festivals by Pranė Dundulienė and Maria Znamierowska-Prüfferowa are not fundamentally different, although the former analyses Lithuanian and the latter mainly Polish calendar feasts. The relative importance of the feasts identified by these ethnologists in the Vilnius region has been confirmed by my research and by that of other ethnologists. As for the feast that most defined the specificity of the Vilnius region, we can single out St George's Day. This prompts us to look at the publications on calendar feasts in the youth periodicals of the Vilnius region.

Comparing the publications of calendar feasts in Lithuanian youth periodicals of the Vilnius region with the data from my personal ethnographic field research, I see a different situation. In issues of Vilnius region youth periodicals, when talking about calendar feasts, the origin of Easter, Christmas and New Year holidays and customs, as well as their celebration in other countries of the world, were repeatedly written about, mostly bypassing the Vilnius region and Lithuania. The customs of the Epiphany, Midsummer, Lent, Easter, Pentecost, St John's Day, All Souls Day and Mother's Day, omitting St George's Day, which in the Vilnius region has preserved most of the archaic customs, and the old traditions of other feasts, were less frequently mentioned. Although the press

publications call for the preservation of the old cultural heritage, the most archaic forms of the customs, which were well known in the Vilnius region, are not mentioned in the press. However, there is a tendency to reveal the religious meaning of the feast, to bring out the modern elements of the festivities, and sometimes to present a broad historical and geographical view of the custom, ignoring local customs. An analysis of the publications devoted to or mentioning calendar customs in the periodical press of Vilnius region Lithuanian youth shows a greater emphasis on the modernisation of calendar customs than on the folk tradition which has developed in the region. Calendar customs were not perceived as a genre of folklore that was important for maintaining the ethnic and cultural identity.

The study of calendar feasts, based on the same methodology as that of leisure, has revealed that the treatment of leisure and feasts in the periodical press differs somewhat. The descriptions of both leisure and feasts reflected in the periodicals of the time manifest a clear promotion of modern culture. The publications provide information on the latest forms of leisure and the expression of customs in the modern world, but only some traditional forms of leisure are approved. Only songs, circular dances and plays are encouraged which are linked to the use of the Lithuanian language. Meanwhile, the most unique customs of calendar feasts, which are known from the field research material, are not mentioned in the press. The descriptions of the feasts promote only modern customs. They provide very little information on the specificity of the customs of the Vilnius region.

I conclude that in order to understand the festive life of the Vilnius region in the period under study, an ethnologist should not rely solely on the periodical press. The publishers of the periodical press aimed to educate and shape the feeling for the ethnic and cultural identity of Lithuanian youth, and to guide a modern, Lithuanian-speaking and patriotic youth, resistant to emigration. Periodical publications are not equally important as sources for an ethnologist in describing different cultural areas. On one hand, the promotion of traditional 'Lithuanian leisure' was more suitable for this purpose than the possibility of maintaining the ethnic identity by promoting the old holiday traditions. On the other hand, the periodical press can be an important ethnographic source for illustrating the formation of modern culture.